

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У сучасному світі за умов динамічних процесів цифрової трансформації різноманітних сторін життя суспільства, створення сучасного програмного забезпечення і водночас розв'язання завдання щодо забезпечення його належної охорони, а також підвищення ефективності захисту виключних прав на комп'ютерні програми набувають важливого значення.

Як зазначено в Стратегії Єдиного цифрового ринку (розділ 4 «Максимальне використання потенціалу зростання цифрової економіки»), найближчим часом істотна частина економічної діяльності буде залежати від цифрових екосистем, програмного забезпечення, застосунків і даних [1]. У Плані дій ЄС у сфері інтелектуальної власності, програмне забезпечення, серед іншого, характеризується як наріжний камінь сучасної економіки [2]. Високий ступінь гармонізації законодавств держав-членів ЄС у сфері правової охорони комп'ютерних програм став результатом імплементації Директиви 2009/24/ЄС про правову охорону комп'ютерних програм [3], згідно з якою, (комп'ютерні програми), включно з вихідним текстом та об'єктним кодом, охороняються як літературні твори відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [4].

У п. 1 ст. 1 «Предмет охорони» Директиви 2009/24/ЄС закріплено, що комп'ютерні програми охороняють у межах авторсько-правового режиму відповідно до змісту Бернської конвенції. Це положення відповідає ст. 4 Договору ВОІВ про авторське право, згідно з якою комп'ютерні програми охороняються як літературні твори в розумінні ст. 2 Бернської конвенції [5]. Далі підкреслюється, що така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу або форми їх вираження.

Поширення авторсько-правового режиму на комп'ютерні програми, зокрема й на операційні системи та програмні комплекси, сприяє їхній охороні та захисту. Проте, авторське право не завжди повністю враховує специфіку комп'ютерних програм, що призводить до правових неоднозначностей. Наприклад, охорона надається об'єктному коду, але не функціоналу програми та його результатам, а також вихідному тексту і послідовності елементів та алгоритмів.

Відповідно до п.26 ст.1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» комп'ютерна програма – це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату, зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах.

Директива 2009/24/ЄС визначає комп'ютерну програму більш конкретно, зазначаючи, що це програми в будь-якій формі, у тому числі вбудовані в обладнання. Вона також включає підготовчі матеріали, які виникають у процесі створення комп'ютерної програми. Одночасно в п. 7 роз'яснюється, що йдеться про підготовчі проєктні матеріали, що ведуть до розробки комп'ютерної програми, за умови, що характер підготовчих робіт є таким, що комп'ютерна програма може бути результатом цих робіт на більш пізній стадії.

Зауважимо, що в Директиві 2009/24/ЄС закладено досить гнучкий підхід. Так, у п. 16 преамбули йдеться про те, що у відповідних випадках охорона комп'ютерних програм авторським правом не повинна перешкоджати застосуванню інших форм охорони. Але, як вбачається, на сьогоднішній день не йдеться про надання іншого типу охорони, ніж авторсько-правова, а про все ту ж саму можливість патентування винаходів, які містять програмне забезпечення, що, своєю чергою, дає змогу розв'язати технічну задачу. Тому об'єктом винаходу або корисної моделі може бути використання програми, а не сама програма.

У світовій практиці присутня зацікавленість високотехнологічних компаній у тому, щоб охороняти своє програмне забезпечення саме як винахід. Річ у тім, що охорона комп'ютерної програми у вигляді літературного твору в низці випадків недостатньо ефективна. Це можна пояснити тим, що авторсько-правова охорона не враховує і не може враховувати повною мірою всіх особливостей технологічної та функціональної природи комп'ютерної програми як охоронюваного результату інтелектуальної діяльності. Зрештою, це призводить до проблем її захисту. Якщо мають місце порушення виключних прав на комп'ютерну програму, то виникає необхідність ідентифікувати дві подібні програми на основі декомпіляції. Але в її результаті не відбувається відновлення повного тексту оригінальної програми.

Таким чином, достовірно встановити факт порушення авторського права за допомогою експертного висновку неможливо, що також свідчить про перевагу патентно-правових механізмів захисту програмного забезпечення. Тому досить важливим є звернення до законодавчого регулювання цього питання у праві ЄС. Зокрема, ст. 7 Директиви 2009/24/ЄС безпосередньо присвячена спеціальним заходам захисту. У ній пропонує введення в законодавство держав-членів ЄС засобів захисту від осіб, які вчиняють такі дії: випуск в обіг контрафактного примірника комп'ютерної програми; володіння в комерційних цілях контрафактним примірником комп'ютерної програми; сприяння недозволеному видаленню або обходу технічних засобів, які застосовувалися для захисту комп'ютерної програми. Водночас умови конфіскації контрафактних примірників комп'ютерної програми визначаються законодавством держав-членів. Одночасно з цим у п. 3 цієї статті передбачено конфіскацію - відповідно до національних правил - тих засобів, які згадані в під с) п. 1 ст. 7.

Підбиваючи підсумки проведеного аналізу, зазначимо наступне. Гармонізація правового режиму охорони комп'ютерних програм у рамках ЄС сприятиме розвитку ринку програмного забезпечення та прав на нього і водночас надасть імпульсу для розвитку ІТ-компаній як умови успішного розвитку цифрової економіки. Одночасно для створення спільного ринку програмного забезпечення в ЄС потрібне проведення узгодженої політики щодо модернізації положень чинного законодавства держав-членів.

Список джерел інформації

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “A Digital Single Market Strategy for Europe” // COM(2015) 192 final (Brussels, 6.05.2015). URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1447773803386&uri=CELEX:52015DC0192>
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Making the most of the ET’s innovative potential. An intellectual property action plan to support the U’s recovery and resilience”. COM(2020) 760 final (Brussels, 25.11.2020). P. 2. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>
3. Directive 2009/24/EC of the European parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0024>
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р. (Паризький Акт від 24 липня 1971 року змінений 2 жовтня 1979 року). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
5. WIPO Copyright Treaty (WCT) (Authentic text). URL : <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/295157>

ПЕРЕВАЛОВА Людмила Вікторівна

к.філос.н., доц., Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут» (Україна, м. Харків)

МІЖНАРОДНІ НОРМИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Російська агресія призвела до чисельних жертв серед дітей. Станом на кінець листопада 2023 року, за офіційною інформацією ювенальних прокурорів, 511 дітей загинули та понад 1148 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Понад 19,5 тисяч дітей були депортовані з окупованих територій. Ці цифри не є остаточними, цілком зрозуміло, що ці данні не відображають дійсну ситуацію, яка існує сьогодні. Зважаючи на це, одним з стратегічних загальнонаціональних пріоритетів нашої держави має стати вироблення дієвого механізму охорони і захисту дітей та сімей з дітьми.

Захист і добробут дітей під час збройних конфліктів є важливою частиною міжнародного гуманітарного права. Основними міжнародними документами, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту є: Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р., ратифікований Україною у 2004 році), Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.), Конвенція Міжнародної організації праці про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН.